

6. Kostenok I. V. (2012). *Hromadianska aktyvnist na mistsiakh yak odyv z indykatoriv intensyvnosti munitsypalnykh protsesiv: ukrainskyi vymir* [Local civic activism as one of the indicators of the intensity of municipal processes: the Ukrainian dimension?] *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Public administration: improvement and development]. № 10, URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=534> (in Ukraine) (Last accessed 13.11.2019).
7. Коэн D.L., Арато Э. (2003). *Grazhdanskoe obschestvo i politicheskaya teoriya* [Civil Society and Political Theory]. M.: Yzd-vo «Ves myr». 784 p. (in Russian).
8. Patnam R D., Leonardi R., Nanetti R.I. (2001). *Tvorennia demokratii: Tradytzii hromadianskoi aktyvnosti v suchasni Italii* [Creation of democracy: traditions of civic activism in modern Italy]; per. z anhl. V. Yushchenko. K.: Osnovy. 302 p. (in Ukraine).
9. Plyha O.B. (2008). *Aktyvna uchast naseleennia v derzhavnomu upravlinni yak umova formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini* [Active participation of the population in public administration as a condition for the formation of civil society in Ukraine]. Visnyk Kharkivskoho universytetu im. V.N. Karazina. Seriya Pravo [Bulletin of Kharkivsky University V.N. Karazina. Seriya Pravo]. № 819. 182-185. (in Ukraine).
10. Rozenblium Nensi L. (2001). *Hromadianski suspilstva: liberalizm i moralni vplyvy pliuralizmu* [Civil societies: liberalism and moral influences of pluralism]. *Yi [J]*. Ch. 21. 6–29. (in Ukraine).
11. Stepanenko V.P. (2015). *Hromadianske suspilstvo: dyskursy i praktyky* [Civil Society: discourses and practices]. K.: In-t sotsiologii NAN Ukrainy. 420 p. (in Ukraine).
12. Tsvykh V. (2002). *Hrupy interesiv, yikh instytuty ta orhanizatsii v hromadianskomu suspilstvi* [Interesting groups, their institutes and organizations in civil society]. *Liudyna i polityka* [Man and Politics]. № 3. 33-46. (in Ukraine).
13. Coleman James S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Mass.: Belknap of Harvard University Press. 993 p.
14. Gellner Ernest. (1994). *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. 225 p.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.25.5>
УДК 347.965.42-048.93

Ірина Василик

кандидат історичних наук, доцент,
проректор Вищої школи адвокатури,
керівник Центру досліджень адвокатури і права
при Національній асоціації адвокатів України

ORCID: 0000-0002-6903-0596

Email: iryna_vasylyk@ukr.net

КОНФЛІКТИ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті показано законодавче регулювання адвокатури через Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 2012 року, а також Правила адвокатської етики, прийняті Звітно-виборним З'їздом адвокатів 09 червня 2017 року. Висвітлено структуру національних органів адвокатського самоврядування України, створену відповідно до Закону 2012 року, що було вимогою Ради Європи для вступу України до Європейського Союзу та їх компетенцію. Охарактеризовано основні види конфліктів, з якими зустрічається адвокат під час здійснення професійної діяльності. Проаналізовано основні стадії конфліктів, з якими зустрічається адвокат у своїй праці, а саме конфліктні ситуації, конфлікти і загострені конфлікти. Показано найефективніші способи вирішення конфліктів шляхом компромісу і переговорів. Продемонстровано методи вирішення конфліктів, які часто зустрічаються у адвокатському середовищі, проте не мають позитивних результатів, зокрема, такі як уникнення, замовчування, згладжування конфліктів. Окремими блоком розглянуто надзвичайно важливе питання входження української адвокатури до провідних адвокатських та правничих товариств Європи і світу, що стало можливим тільки зі створенням Національної асоціації адвокатів України як національного регулятора адвокатської професії. Проаналізовано вимоги Правил етики країн Європейського Союзу щодо вирішення спорів адвокатів з колегами та з клієнтами з іноземних країн. Проаналізовано українські Правила етики щодо найпоширеніших конфліктів у діяльності українських адвокатів, зокрема в частині конфлікту інтересів, поєднання адвокатської діяльності із громадською, науковою та публіцистичною роботою, а також діяльності і спілкування адвокатів у мережі Інтернет.

Ключові слова: адвокатура, Правила етики, конфлікт, адвокатське самоврядування, мирова угода, адвокатська діяльність.

Iryna Vasylyk

Ph.D. in History, Associate Professor,
Vice-Rector of the Higher School of Advocacy,
Head of the Center for Study of Advocacy and Law
of the Ukrainian National Bar Association

CONFLICTS IN LEGAL PRACTICE

Abstract. *The article deals with the problem of the legislative regulation of advocacy done by the Law of Ukraine on the Bar and practice of law from 2012 and the Rules of the Bars' ethics confirmed by the electing meeting of the Bars of Ukraine on June, 9th 2017. The structure and competence of the Ukrainian national bodies of the lawyers' self-governance created according to the Law from 2012 and after the requirement of the Council of Europe as a precondition of the membership of Ukraine on the European Union are also outlined. The author illustrates the main types of conflicts that a lawyer encounters during his / her professional activity like the conflict situations, conflicts and the tense conflicts and proposes the ways to reconcile them. It is shown, that the most effective ways to reconcile conflicts are compromises and negotiations. Such methods of conflict's reconciliation often used in the lawyers' milieu without significant positive results as the blackout of conflicts or attempts to solve them are also mentioned. Special attention is paid to the very important question of entrance of the Ukrainian Bars to the leading European and world lawyers and legal societies which became possible only after the creation of the Ukrainian National Bar Association as the national regulator in the lawyers' profession. The author has reviewed the requirements of the Ethics Rules of European Union's countries regarding the resolution of lawyers' conflicts with colleagues and clients, a.o. from foreign countries. The author has also analyzed the Ukrainian Ethics Rules regarding the most common conflicts in the activity of Ukrainian lawyers, in particular regarding conflicts of interest, the combination of legal practice with public, scientific and journalistic activities, as well as lawyers' activities and communication on the Internet.*

Keywords: *Practice of law, ethic rules, conflict, lawyers' self-government, settlement agreement, the Bar, advocacy.*

Діяльність адвокатів регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прийнятим 5 липня 2012 року [2], а також Правилами адвокатської етики. Відповідно до Закону, було створено національні органи адвокатського самоврядування – Національну асоціацію адвокатів України (далі – НААУ) – всеукраїнську недержавну некомерційну неприбуткову професійну організацію, яка об'єднує всіх адвокатів України з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського само-врядування й створена на засадах професійної належності. Відповідно до п.1. ст.54 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», основним органом адвокатського самоврядування є З'їзд адвокатів України, який проводиться не рідше, ніж один раз на три роки. З'їзд затверджує, крім іншого, правила адвокатської етики. У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України (далі РАУ). Рішення РАУ є обов'язковими для виконання усіма адвокатами.

Перш ніж перейти до конфліктів у адвокатській діяльності, варто спершу звернути увагу, що конфлікт визначається як зіткнення протилежних, несумісних інтересів і поглядів, відсутність згоди між двома або більше сторонами, наявність суперечностей та протиріч або ж ситуація, у якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію, несумісну з позицією іншої сторони.

Проте конфлікт – не завжди негативна річ, адже він допомагає виявити розмаїтість точок зору, подає

додаткову інформацію, допомагає виявити більшу кількість альтернатив чи проблем. За обсягом конфлікти вирізняють: широкі і локальні, які не виходять за межі конфлікуючих сторін; керовані (регульовані) і некеровані (нерегульовані); за часом – короткострокові, довгострокові, разові та повторні; за джерелом виникнення – об'єктивні, істинні та хибні; за формою прояву – вербальні та невербальні, внутрішні та зовнішні, організаційні та неорганізаційні, навмисні та спонтанні [4, с. 8].

Найбільш поширеними у адвокатській діяльності є конфлікти за кількістю учасників, а саме **внутрішньо особистісний конфлікт**. Він може набувати різних форм. Найпоширеніша – рольовий конфлікт: до однієї людини іншою висувуються суперечливі вимоги з приводу результатів її роботи (помічники адвокатів, стажисти, персонал юридичної фірми). Як наслідок – внутрішній конфлікт особи. Причинами такого конфлікту є перевантаження, постійне перебування у стані стресу, низький рівень задоволеності роботою, мала впевненість у собі та в організації.

Найвідоміша форма – **міжособистісний конфлікт**. Найчастіше – це боротьба керівництва за обмежені ресурси, капітал чи робочу силу. Конфлікт може виникнути за наявності кількох претендентів на одну вакансію, різні погляди, цілі й цінності. Сюди відноситься й конфлікт особи з групою (колективом), оскільки група виступає в даному випадку, як одна особа, адже відбувається зіткнення двох точок зору – особи і групи як однієї особи.

Ще одна важлива форма – **міжгруповий конфлікт**. Організації, в тому числі й адвокатські,

складаються з безлічі груп, формальних і неформальних, між якими можуть виникати конфлікти. Звідси витікає ще один тип конфліктів – конфлікти за структурними взаємовідносинами. До цього типу відносимо конфлікти за вертикаллю (між керівником та підлеглим) і за горизонталлю (конфлікти між співробітниками).

Важливо розуміти стадії конфлікту, які виникають при всіх типах і формах конфліктів: це **конфліктна ситуація – конфлікт – загострений конфлікт**.

Початкова стадія розвитку конфлікту – конфліктна ситуація – є найважливішою з огляду на швидкість реагування на неї з боку керівника і її вирішення, поки вона, в силу різних зовнішніх і внутрішніх обставин та дій (грубе слово, упереджене ставлення, жест, міміка), не переросла у конфлікт. «Симптомами» конфліктної ситуації є ухилення від виконання розпоряджень, висловлення незадоволення роботою, колегами, керівництвом, зміна настрою і т.п. Серед **методів управління конфліктною ситуацією** є: роз'яснення вимог до роботи (політика та ідеологія організації, процедури і правила, очікувані результати від підрозділу і кожного працівника, система повноважень і відповідальності); координаційні й інтеграційні методи (ієрархія для управління структурою, створення служб для здійснення зв'язку між конфліктуєчими групами, відділами тощо); загальноорганізаційні комплексні цілі; структура системи винагород і заохочень.

Серед стилів вирішення конфліктів керівники часто використовують кілька найбільш поширених, проте малоефективних, а саме: уникання, згладжування, примус. **Найдієвішими методами вирішення конфліктів є компроміс, переговори, співробітництво** [6, с. 87].

Адвокати у своїй діяльності, зустрічаються із усіма видами і типами конфліктів. Запобіжником і орієнтиром для адвокатів є Правила адвокатської етики, у яких чітко розписано стиль поведінки адвоката у різних конфліктних ситуаціях, зокрема на рівні: адвокат-адвокат, адвокат-клієнт, адвокат-органи адвокатського самоврядування, адвокат-помічник адвоката / стажист, адвокат –працівник по трудовому договору.

У своїй діяльності українські адвокати зобов'язані враховувати також і Правила адвокатської етики країн Європейського Союзу, оскільки українська адвокатура входить до європейської адвокатської спільноти. Так, у 2016 р. Національна асоціація адвокатів України стала членом Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) [3] – міжнародної неприбуткової організації, заснованої 1960 року, яка налічує понад 1 мільйон адвокатів Європи, асоціацій адвокатів із 45 країн (32 повноправні члени, три асоційовані члени та 10 спостерігачів). Україна стала 11-м членом ССВУ із статусом спостерігача. НААУ утвердила авторитет інституту адвокатури

всередині країни та здобула визнання у світі, ставши членом ще й таких ключових європейських професійних організацій, як: Рада адвокатських та правничих товариств Європи (РААПТЕ), Міжнародна асоціація адвокатів та Міжнародна спілка юристів [7, с.1].

Кодекс поведінки європейських адвокатів був прийнятий на пленарній сесії Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (РААПТЕ) 28 жовтня 1988 року, з наступними змінами, ухваленими на 4 пленарних засіданнях РААПТЕ 20 серпня 2007 року. Положення цього кодексу визнані на даний час в якості консенсусу всіх адвокатських асоціацій та правових товариств Європейського Співтовариства та Європейського Економічного Простору. Тому правила етики адвокатів Європи підлягають виконанню адвокатами, як їх визначено в Директиві 77/249 та Директиві 98/5/ЕС, а також адвокатами асоційованих держав або держав, що мають статус спостерігача в РААПТЕ, в тому числі й адвокатами України, яка має статус спостерігача.

Конфлікти між адвокатами в країнах Європейського Союзу, а також країнах-спостерігачах вирішуються, в першу чергу, за участі органів адвокатського самоврядування, а потім у постійному арбітражному суді при Найвищій Раді Адвокатів або арбітражному суді із винятковою участю адвокатів.

Адвокат може виступити на захист у справі проти адвоката, що стосується його професійної діяльності, тільки після попереднього повідомлення окружної ради адвокатів, до якої він належить. У випадку колізії між засадами товарищескості і законним інтересом клієнта, перевага надається інтересові клієнта.

У правилах етики ЄС вказано, що у спорах із колегами-іноземцями європейський адвокат вирішує спір полюбовно, або звертається до органів адвокатського самоврядування [1, с. 8].

Найбільше конфліктних ситуацій між адвокатами виникає з причини неявки до суду однієї зі сторін. Засади корпоративної ввічливості й товарищескості європейських адвокатів говорять про те, що адвокат, який не може бути в суді у визначений час, повинен попередньо повідомити адвокатів, що виступають у тій справі й у міру можливості узгодити з ними час своєї присутності.

У випадку клопотання адвоката щодо згоди суду на розгляд справи з його участю поза чергою, що також є однією з вагомих причин конфліктів, йому слід заручитися згодою адвокатів, що виступають у попередніх справах.

Усі процесуальні документи, які адвокат має намір подати у провадженій ним справі під час її розгляду, повинні бути надані, по мірі можливості, на початку розгляду справи, а їх копії мають бути вручені якнайшвидше його опоненту на процесі. Українські адвокати здебільшого використовують таку можливість для продовження терміну для вивчення матеріалів. У Європі такий вчинок

розцінюється як затягування справи з боку адвоката і карається дисциплінарними стягненнями.

Ще однією можливістю для конфлікту є відсутність додатку до протоколу, разом з його копією для опонуючої сторони, що для європейських колег є вимогою, обов'язковою для виконання.

Конфлікти адвокатів з клієнтами. Правила етики адвокатів країн ЄС чітко визначають, що, у разі виникнення конфлікту в ході розгляду справи, адвокат зобов'язаний розірвати договір з клієнтом, чиї інтереси знаходяться в конфлікті. Адвокатові заборонено братися за ведення справи проти близької йому особи, а також він не повинен братися за ведення справи проти особи, з якою має важливий особистий спір. Адвокат зобов'язаний розірвати договір, якщо обставини вказують на те, що клієнт втратив до нього довіру [1, с. 9].

Правила етики країн ЄС рекомендують, так званий, біблійний принцип вирішення конфліктів. Біблійний принцип вирішення конфліктів передбачає спочатку самостійно звернути увагу конфліктуючого колеги на проблему, щоб по мірі можливості вирішити конфлікт мирним шляхом. Якщо не вдається самостійно вирішити конфлікт – ще раз налагодити контакт за допомогою двох свідків (у сучасному розумінні – медіаторів) і тільки потім, коли не вдалося поладити справу, звернутися до церковної влади, а у випадку адвоката – до влади адвокатської, тобто до органів адвокатського самоврядування. Таким чином ЄС наголошує, що у разі виникнення загострених ситуацій, адвокат не повинен робити будь-яких юридичних дій, спрямованих проти його колеги з іншої держави, без попереднього повідомлення асоціації адвокатів або правового товариства, членами яких вони обидва є, з метою надання ними допомоги по врегулюванню спору.

Наважливіше, що у своїй діяльності повинні не допускати адвокати – це **конфлікту інтересів**. Так, стаття 9. Правил адвокатської етики України наголошує, що під конфліктом інтересів розуміють суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення або не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [5].

Адвокат без письмового погодження з клієнтами, щодо яких виник конфлікт інтересів, не може представляти або захищати одночасно двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими, або вірогідно можуть стати суперечливими, а також за таких обставин надавати їм професійну правничу (правову) допомогу.

У разі отримання адвокатом конфіденційної інформації від клієнта, якому він надавав професійну правничу (правову) допомогу, пов'язаної з інтересами нового клієнта при наданні правничої допомоги, адвокат зобов'язаний отримати письмове

погодження клієнтів, між якими виник конфлікт інтересів.

Адвокат без письмового погодження з клієнтом, щодо якого виник конфлікт інтересів, не може представляти, захищати клієнта чи надавати йому професійну правничу (правову) допомогу, якщо інтереси клієнта суперечать власним інтересам адвоката. За відсутності письмового погодження клієнта, в разі виникнення конфлікту інтересів у процесі реалізації адвокатом договору, такий договір має бути розірваний.

Для адвокатів, які поєднують адвокатську діяльність із громадською, науковою чи публіцистичною, норми адвокатської етики передбачають, що адвокат не має права знехтувати чи поступитись своїми професійними обов'язками на користь громадської організації, партії, наукового товариства тощо, членом якого він є. У публіцистичних матеріалах (статтях, публікаціях тощо) та публічних виступах адвокат не повинен поширювати відомості, які ганьблять честь, гідність чи ділову репутацію інших адвокатів або престиж адвокатури.

Важливими у Правилах адвокатської етики є новели, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року щодо діяльності та спілкування адвокатів у мережі Інтернет. Окремою, 57-ю статтею у Правилах адвокатської етики регулюється «Принципи поведінки адвокатів у соціальних мережах». Правила конкретизують, що адвокат у мережі Інтернет, в соціальних мережах, інтернет-форумах може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та інституту адвокатури в цілому [5].

Використання адвокатом соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності.

При встановленні адвокатом контактів та спілкування у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет з клієнтами, колегами, суддями, процесуальними опонентами та іншими особами та їх об'єднаннями, він зобов'язаний виключити можливість виникнення конфлікту інтересів. Не допускати публічного надання коментарів адвокатами під час здійснення адвокатської діяльності, а так само і в якості особистих суджень, позицій іншого адвоката чи представника у справі, в якій вони не беруть участі. Адвокат зобов'язаний вести себе шанобливо і не допускати образливої поведінки. Будь-які заяви, коментарі адвоката в соціальних мережах повинні бути відповідальними, достовірними і не вводити в оману.

Адвокатам заборонено здійснювати заяви в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет від імені адвокатської спільноти і видавати свою думку за її спільну думку, а також враховувати, чи відповідають дії адвоката в соціальних мережах іміджу та статусу адвоката. Адвокат зобов'язаний створити умови і вжити всіх можливих заходів для максимального захисту будь-якої інформації, яка отримується через Інтернет та містить адвокатську таємницю. Без попередньої письмової згоди клієнта не допускається розміщення інформації, пов'язаної із здійсненням адвокатської діяльності, в публічному доступі, в соціальних мережах, на Інтернет-форумах та в інших формах спілкування в мережі Інтернет.

Таким чином, у професійній діяльності адвокат керується, в першу чергу, національним законодавством про адвокатуру, Правилами етики, рішеннями Ради адвокатів України та ради адвокатів регіону, до якої належить. Крім того, беруться до уваги правила етики країн Європейського Союзу, оскільки українська адвокатура входить до світових і європейських професійних товариств і організацій. При співпраці з іноземними колегами, кожна сторона керується Кодексом етики країн ЄС, своїм національним законодавством про адвокатуру і правилами адвокатської етики своєї країни. У випадку виникнення певних колізій чи суперечностей, адвокати звертаються до національних органів адвокатського самоврядування, які шляхом переговорів мирним шляхом вирішують конфлікти між адвокатами.

1. Василик І.Б. «Писані» і «неписані» правила етики адвокатів у країнах ЄС. *Вісник НААУ*. 2019. № 6(54), червень. С. 8-10.

2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/stru> (Дата звернення 20.11.2019).

3. НААУ прийнято до ССБЕ (Національна асоціація адвокатів України стала членом Ради адвокатських та правничих товариств Європи – ССБЕ). URL: <https://unba.org.ua/news/2003-naau-prijnyato-do-> (Дата звернення 20.11.2019).

4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: Посібник. К.: Академвидав. 2003. 568 с.

5. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітним виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (Дата звернення 20.11.2019).

6. Психологія управління. Конспект лекцій. Укладач: Василик І.Б. К.: ДАЖКГ. 2010. 96 с.

7. 5 років успіху української адвокатури. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/UNBA_5YOS_A_4_UKR_WEB.pdf (Дата звернення 20.11.2019).

References

1. Vasylyk I. (2019). Pysani i nepysani pravyla etyky advokativ u krainach ES [Written and unwritten rules of the Bar's ethics in the EU-countries]. *Visnyk NAAU*, № (6) 54 (June). (In Ukrainian).

2. Zakon Ukrainy pro advokaturu ta advokatsku dijalnist [Law of Ukraine on the Bar and practice of law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/stru> (Last accessed 20.11.2019). (In Ukrainian).

3. NAAU pryjniato do CCBE [Ukrainian National Bar Association became a member of The Council of Bars and Law Societies of Europe – CCBE]. URL: <https://unba.org.ua/news/2003-naau-prijnyato-do-> (Last accessed 20.11.2019). (In Ukrainian).

4. Orban-Lembryk L.E. (2003). *Psychologia upravlinia: Posibnyk* [Psychology of Governance. A Textbook]. Kyiv: Akademydav. 568 p. (In Ukrainian).

5. Pravyla advokatskoji etyky, zatverdzeni Zvitnovybornym zjizdom advokativ Ukrainy 09 chervnia 2017 roku [Rules of the Bar's ethics confirmed by the electing meeting of the Bars of Ukraine on June, 9th 2017]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (Last accessed 20.11.2019). (In Ukrainian).

6. *Psychologia upravlinnia* (2010). *Konspekt lekcij* [Psychology of Governance. Notes of a Lecture] / IrynaVasyluk (ed.). Kyiv: Kyiv University of Management and Entrepreneurship (DAZhKH). 96 p. (In Ukrainian).

7. 5 rokov uspichu ukrainskoi advokatury [Five years of the Ukrainian Bar's success]: URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/UNBA_5YOS_A_4_UKR_WEB.pdf (Last accessed 20.11.2019). (In Ukrainian).